

УДК 379:85

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕСУРСІВ ЖИТОМИРЩИНИ ЯК ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

Таїсія Чернишова

Житомирський Національний Агроєкологічний Університет

Подана характеристика та аналіз соціально-економічних ресурсів Житомирської області з метою їх подальшого використання для покращення стану та можливості розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Було виявлено, що одним із соціально-економічних факторів розвитку сільського зеленого туризму є землезабезпеченість селян та низька їх зайнятість. Також низька прибутковість приватного сільського господарства, забезпеченість житловим фондом і проблеми із збутом продукції створюють передумови для пошуку альтернативних форм зайнятості населення у сільській місцевості, у тому числі і за рахунок сільського зеленого туризму.

Ключові слова: соціально-економічні ресурси, чисельність, сільський туризм, сільське господарство, населення.

Постановка проблеми. Полісся, до якого відноситься і Житомирщина, є одним із потенційних та сприятливих регіонів для розвитку сільського туризму в Україні. Цьому сприяє наявність усіх необхідних умов для організації даної туристичної діяльності, а саме: значних природних ресурсів сільської місцевості; багатого житлового фонду сільських регіонів; атрактивних природних ландшафтів і сприятливих кліматичних умов; унікальної історико-етнографічної спадщини сільських територій Полісся з їх звичаями, побутом, обрядами та культурою.

Проте існують ряд причин, які ускладнюють процес розвитку сільського туризму на території області. Серед них насамперед низька активність сільських жителів щодо організації власного бізнесу та відсутність досвіду організації даного виду туристичної діяльності як у селян, так і у місцевого керівництва. Також вагомим є фактор низької якості та комфортності житлового фонду та транспортної інфраструктури. Також на теперішній час не достатньо вивчено та проаналізовано вплив соціально-економічних рекреаційних ресурсів на розвиток сільського туризму в регіоні.

Аналіз публікацій. Головною рушійною силою бурхливого розвитку сільського зеленого туризму є швидко зростаючий попит на рекреацію на природі. Збільшення попиту на сільський відпочинок зростає внаслідок зменшення тривалості робочого часу, збільшення кількості платних відпусток, зростання рівня освіти, розвитку транспортної мережі — залізничної, автодорожньої, повітряної та морського транспорту [Beydyk, 2009; Hutkevych, 2016].

Вітчизняними вченими проведений цілий ряд досліджень і розроблені практичні

рекомедації для сфери сільського зеленого туризму. Серед науковців, що займаються дослідженнями з даної проблеми, можна відзначити В. Васильєва, П. Горішевського, В. Зінька, М. Костриці, М. Рутинського, М., Шмагельську та інші [Horishevs'kyu et al., 2003; Kostrytsya, 2006; Malik, 2012; Rutynsk'yy, 2006].

Також щодо питань сільського туризму як перспективному напрямку розвитку підприємництва на селі за останні роки видано ряд праць вчених: О. Березіна, В. Бирковича, М. Габи, С. Гуткевича, О. Довгаля, М. Маліка, С. Тищенко, М. Шмагельської, С. Щербака [Berezin, 2007; Byrkovych, 2008; Haba, 2016; Tyshechenko, 2018a, 2018b; Shechrbak, 2007].

Метою дослідження є характеристика та аналіз соціально-економічних туристських ресурсів Житомирської області з метою застосування цих факторів для покращення стану та можливості подальшого розвитку сільського туризму на території Житомирської області.

Виклад основного матеріалу. Одним із соціально-економічних факторів розвитку сільського зеленого туризму є система розселення. Чисельність наявного населення станом 2018 рік становить 1231,2 тис. осіб (2,9 % від населення України), в тому числі міського населення - 726,7 тис. осіб, сільського - 504,5 тис. осіб, що відповідно становить 59 % від загальної чисельності та 41%.

Як видно з рисунка 1. спостерігається негативна тенденція щодо скорочення населення Житомирської області в останні роки. Так природний приріст населення протягом останніх п'яти років щороку зменшується і на 2017 рік він становить - 6,8. Взагалі починаючи з 1989 року природний приріст регіону є негативним [10].

Рис. 1. Природний рух населення Житомирської області [10].

Область відноситься до середньо урбанізованих регіонів України. Більша частина населення зосереджена в центральній та південній частинах області, де щільність населення становить 30-40 осіб на 1 км². Тут мешкає і основна маса населення області. Найменша щільність у північних регіонах і відповідно становить 10 осіб/км². В розміщенні сільських населених пунктів спостерігаються наступні закономірності: загальне переважання населених пунктів з чисельністю населення від 250 до 1000 жителів; крупні населенні пункти (з населенням більш ніж 1000 жителів) переважають в центральній та південній частинах області; дрібні сільські поселення (з чисельністю населення до 250 жителів) зосереджені головним чином в північних районах області.

Економіка області представлена всіма сферами економічної діяльності. Так питома вага Житомирської області в економіці України становить: обсяг реалізованої промислової продукції становить 1,7%, валова продукція сільського господарства відповідно - 3,7%. За темпами промислового виробництва область посіла провідне місце у загальнодержавному рейтингу. Але не зважаючи на це зайнятість населення є не високою.

Кількість безробітних у віці 15-70 років за методологією МОП на 2017 рік є 62 тисяч осіб, що становить 10,1% від економічно активного населення (Рис. 2.). А це достатньо високий показник. Причому найвища зайнятість населення у центральних регіонах, а найнижча у північних.

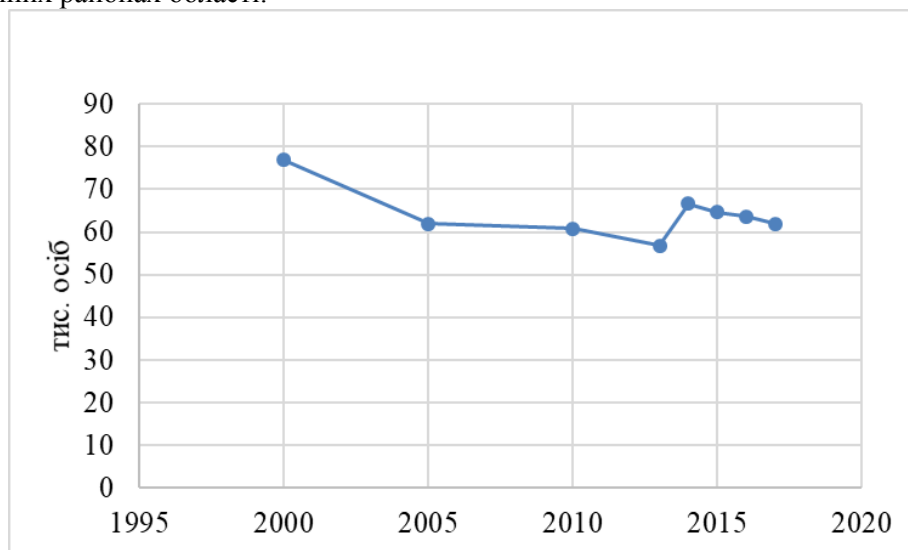

Рис. 2. Кількість безробітних (у віці 15–70 років, за методол. МОП)

Навантаження на одне вакантне місце найбільше в межах Брусилівському, Любарському, Ружинському, Чуднівському та Олевському районах. Особливо негативною

тенденцією є скорочення кількості населення зайнятого у сільському господарстві. Так з 2013 по 2017 рік кількість зайнятих у сільському господарстві зменшилась на 10

тисяч з 84,8 тисяч до 74,8 тис. осіб. Загалом за останні роки частка населення зайнятого у сільському, лісовому господарстві та рибному господарстві зменшилась з 15,4% до 13,5% в загальній структурі зайнятості населення регіону (Рис. 3.).

Тому самозайнятість населення у сфері сільського зеленого туризму може бути вирішенням цієї проблеми. Отже, у сільській місцевості є наявні резерви залучення трудових ресурсів для роботи у сфері сільського туризму.

Досить непривабливим для працівників є сектор сільського господарства у зв'язку з заробітною платою нижчою, ніж у інших секторах. Так середня заробітна плата у сфері сільського господарства на 2017 рік становить 5415 грн яка більш як у 1,7 рази менша за зарплату у більш високооплачуваних секторах фінансової діяльності (фінансова та страхова діяльність, хімічна промисловість, металургійне виробництво, виробництво автотранспортних засобів) (рис. 4.)

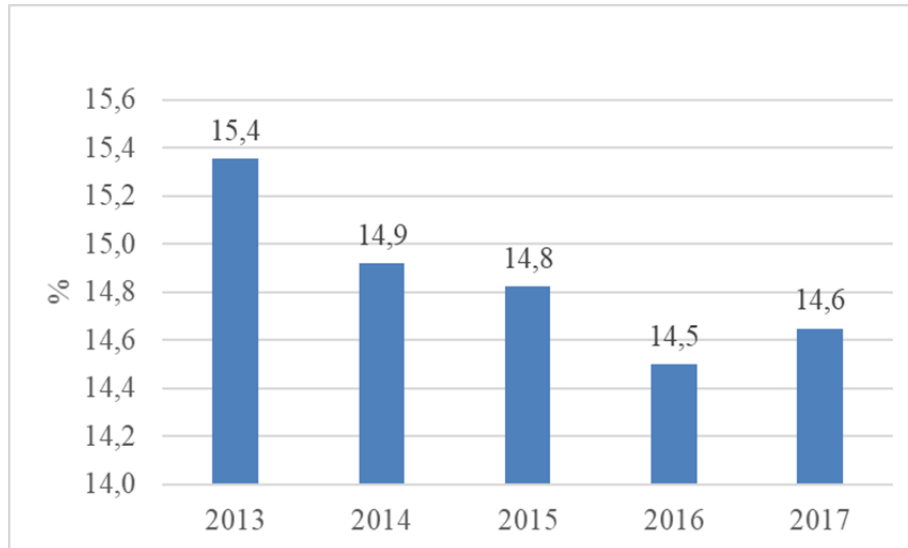

Рис. 3. Динаміка зайнятості населення у сільському, лісовому та рибному господарстві

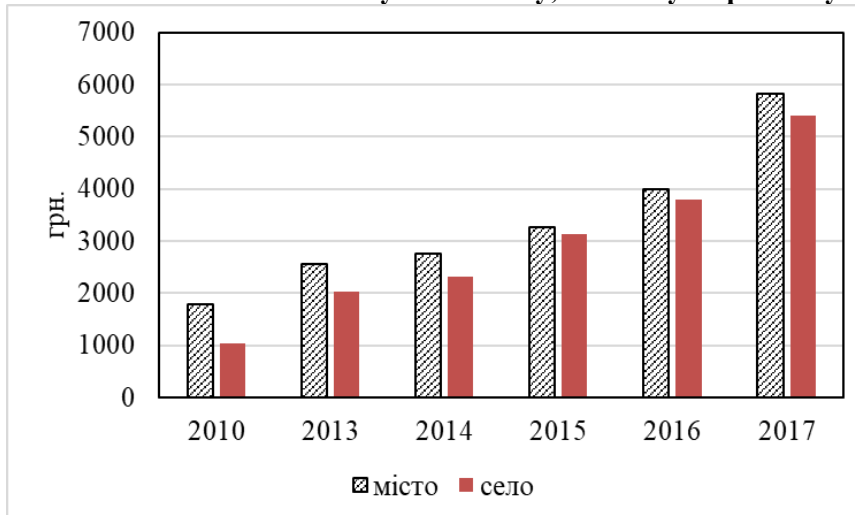

Рис. 4. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності по області в цілому та сільському господарстві

Сільське господарство займає провідне місце в економіці області. В останні роки відбулося зростання виробництва валової продукції сільського господарства.

У 2016 році індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з 2015 роком становив 115,7%, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 126,0%, у господарствах населення – 108,2%. За підсумками 2016 року по

темпах виробництва валової продукції сільського господарства область зайняла 3-тє місце серед регіонів держави [10].

Характерною особливістю сільськогосподарського виробництва області є висока землезабезпеченість.

Але не дивлячись на високі показники валової продукції сільського господарства, більшість сільського населення не задіяні на підприємствах агропромислових комплексів і

працюють на власних господарствах. Така тенденція пов'язана із не рівномірним розподілом агропромислових комплексів та з різною щільністю населення у регіоні.

Отже, негативні прояви у сфері сільського господарства (падіння темпів росту, низькі заробітні плати) створюють передумови для пошуку альтернативних форм зайнятості населення у сільській місцевості.

Важливою передумовою для розвитку сільського туризму є наявність відповідного житлового фонду у сільській місцевості, який збільшується за рахунок швидких темпів урбанізації в області (рис. 5).

В останні роки існує тенденція до нарощування обсягів житлового будівництва. Зростання обсягів житлового будівництва в області забезпечують саме індивідуальні забудовники та продаж житла внаслідок масової урбанізації.

Як видно з діаграми (рис. 6) найбільший сільський житловий фонд в районах на одну особу має Брусилівський (49,6м²), Радомишльський (43,9м²), Народицький (43,4м²), Ружинський (41,3м²) та Попільнянський (39,7м²) райони.

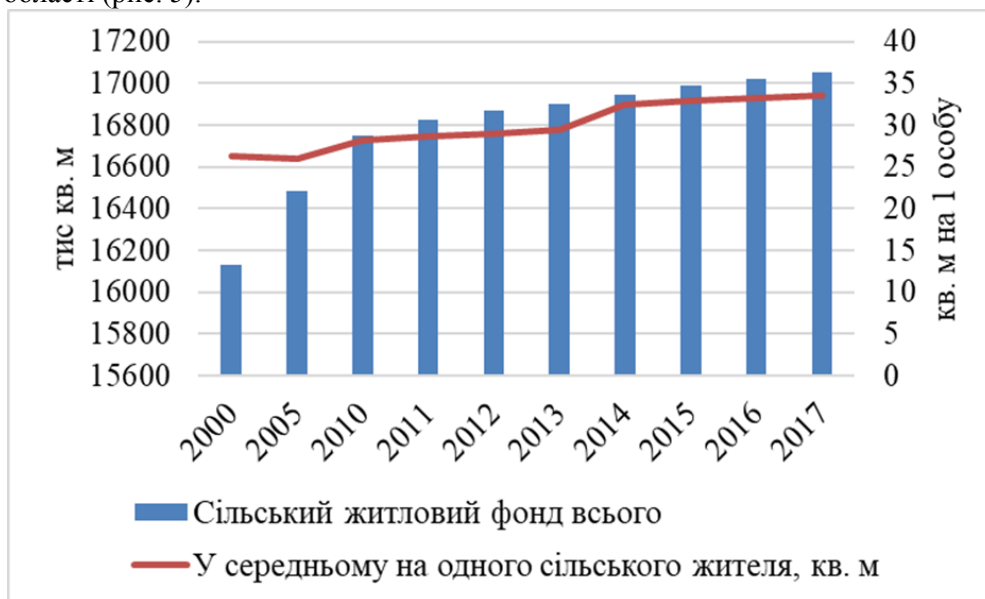

Рис. 5. Динаміка загального житлового фонду у сільській місцевості

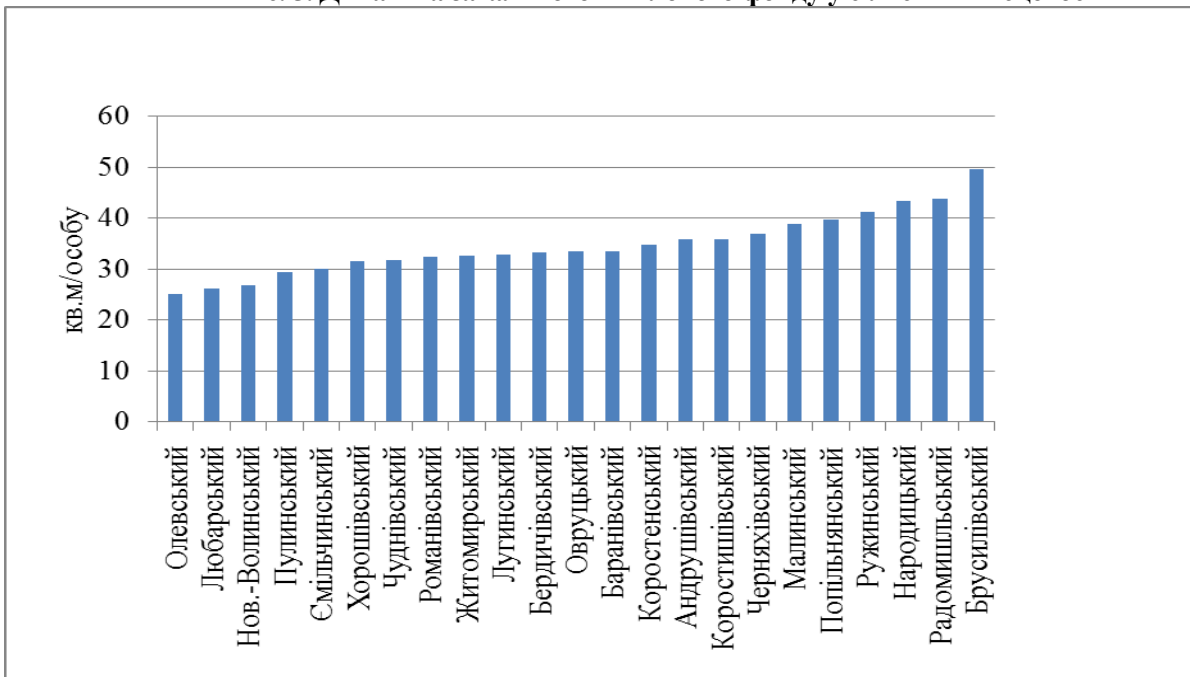

Рис. 6. Забезпеченість населення житлом по районах

Висновки. Проаналізувавши соціально-економічні рекреаційні ресурси Житомирщини видно, що одним із соціально-економічних факторів розвитку сільського зеленого туризму є землезабезпеченість селян. Низька прибутковість приватного сільського господарства та проблеми із збутом продукції створюють передумови для пошуку альтернативних форм зайнятості населення у сільській місцевості, у тому числі і за рахунок сільського зеленого туризму.

Соціально-економічними передумовами розвитку сільського туризму на Житомирщині можуть слугувати: наявний приватний житловий фонд, який щороку зростає; значна кількість незайнятого або частково зайнятого в особистих селянських господарствах сільське населення.

Виходячи з вище сказаного сільський туризм може стати перспективним напрямком підприємницької діяльності в сільській місцевості регіону. На відміну від масового туризму, сільський туризм не має шкідливого впливу на навколишнє середовище, і у той же час робить істотний внесок у регіональний розвиток. Він дозволяє використовувати існуючий житловий фонд і не вимагає значних інвестиційних витрат. Паралельно з розвитком основних послуг сільського туризму – забезпечення проживання і харчування на базі агросадиб та інші послуги (випіканням хліба, рибальством, вечери при вогнищі, участю у польових роботах та святкуванні), в сільських регіонах розвиваються супутні засоби інфраструктури, такі як заклади торгівельної мережі, медичні, банківські послуги та ін. За деякими підрахунками одне ліжко-місце в сільському туризмі забезпечує роботою у середньому 6-7 місцевих жителів. Крім того, зростає увага населення до збереження унікальних природних та історико-культурних об'єктів, культурних традицій, що приваблюють туристів в регіон

References

1. Beydyk O. O. *Rekreasiyni resursy Ukrainy: navch. posib.* Kyiv: Al'terpres, 2009. 400s.
2. Berezin O. M. *Male pidpryyemnytstvo ta zelenyy turizm: perspektyvy rozvytku / O.M. Berezin // Visnyk DITB.* 2007. № 11. S. 93-96.
3. Burykovich V. *Sil's'kyu zelenyy turizm*

Таисія Чернишова **Анализ социально-экономических ресурсов Житомирщины как факторов развития сельского туризма.** Полесье, к которому относится и Житомирщина, является одним из потенциальных и благоприятных регионов для развития сельского туризма в Украине.

Целью исследования была характеристика и анализ социально-экономических туристских ресурсов Житомирской области с целью применения этих факторов для улучшения состояния и возможности дальнейшего развития сельского туризма на территории Житомирской области.

- priorytet rozvytku turystychnoyi haluzi Ukrainy // *Stratehichni priorytety.* 2008. №1(6). S.138-143.

4. Haba M. I. *sil's'kyu zelenyy turizm – perspektyvnyy vyd turizmu dlya reformuvannya ekonomiky tukrayiny // Ekolohichni problemy Intelekt KhKhIN №2.* 2016. S 88-94.

5. Horishevs'kyi P. V., Vasylyev V. P., Yu. V. *Zin'ko Sil's'kyu zelenyy turizm: orhanizatsiya hostynnosti na seli: Pidruchnyk.* Ivano-Frankiv'sk: Misto-N, 2003. 158s.

6. Hutkevych S. O. *Pryvablyvist' Ukrain's'kykh Karpat: sil's'kyu zelenyy turizm / S. O. Hutkevych, M. I. Haba, M. D. Korin'ko. – K.: NUKhT,* 2016.

7. Dovhal' O. V. *Sil's'kyu turizm yak perspektyvnyy napryam pidpryyemnytstva u sotsial'no-ekonomichnomu mekhanizmi rozvytku sela // Biznes-Inform.* 2013. №4. S.316-320.

8. Kostytsya M. M. *Sil's'kyu turizm: teoriya, metodolohiya, praktyka : monohrafiya / M.M. Kostytsya. - Zhytomyr: ZhDTU,* 2006. 196s.

9. Malik M. Y. *Sil's'kyu aharnyy turizm yak chynnyk rozvytku sil's'kykh terytoriy Ukrainy / M. Y. Malik, L.V. Zaburanna // Ekonomika APK: [mizhnar. nauk.-vyrobn. zhurnal].* 2012. №5. S.110-115.

10. Rutyn's'kyi M. Y., Zin'ko Yu. V. *Sil's'kyu turizm. K.: Znannya,* 2006. 271s.

11. *Statystychnyy shchorichnyk Zhytomyr's'koyi oblasti za 2017 rik / Za red. H.A. Pashyn's'koyi. Zhytomyr: Holovne upravlinnya statystyky u Zhytomyr's'kiy oblasti,* 2018. 500s.

12. Tyshchenko S.V. *Stanovlennya sil's'koho zelenoho turizmu na terenakh Zhytomyrshchyny. Naukovi zapysky SumDPU imeni A. S. Makarenka. Neohrafichni nauky : zbirnyk naukovykh prats'.* Sumy, 2018. Vyp. 9. S. 176–183.

13. Shmahel's'ka M.O. *Factory rozvytku suchasnoho sil's'koho zelenoho turizmu / Shmahel's'ka M.O. // Kul'tura narodov Prychernomor'ya. – 2009. – №176. – Ts.95-97.*

14. Shcherbak S. D. *Rozvytok sil's'koho zelenoho ta ekolohichnoho turizmu na Ukrain's'komu Polissi. Turizm sil's'kyu zelenyy.* 2007. № 4. 30s.

Было установлено, что сельский туризм может стать перспективным направлением предпринимательской деятельности в сельской местности региона. В отличие от массового туризма, сельский туризм не имеет вредного влияния на окружающую среду, и в то же время делает существенный вклад в региональное развитие. Он позволяет использовать существующий жилищный фонд и не требует значительных инвестиционных расходов. Параллельно с развитием основных услуг сельского туризма - обеспечение проживания и питание на базе агроусадеб и другие услуги (выпеканием хлеба, рыболовством, ужины при очаге, участием в полевых работах и праздновании), в сельских регионах смогут развиваться сопутствующие средства инфраструктуры, такие как заведения торговой сети, медицинские, банковские услуги и др.

Chernyshova Taisiia. The Analysis of Social and Economic Resources of Zhytomyr Region as a Factor of a Rural Tourism Development. Polissia where Zhytomyr region is located is one of the potential and hospitable regions for the development of a rural tourism in Ukraine.

The aim of the research is the characteristics and the analysis of social and economic tourist resources of Zhytomyr region in order to use these factors for the condition improvements and the opportunities of further development of a rural tourism on the territory of Zhytomyr region.

This region belongs to the medium urbanized regions of Ukraine. Most of the population is concentrated in the central and southern parts of the region. The bulk of the population of the region lives here. The following patterns are observed in the distribution of rural settlements: the general predominance of settlements with a population from 250 to 1000 people; large settlements (with a population of more than 1000 inhabitants) prevail in the central and southern parts of the region; small rural settlements (with a population of up to 250 people) are concentrated mainly in the northern part of the region.

It has been determined that a particularly negative trend is a decrease in the population employed in agriculture. Over the past three years, the share of the population employed in agriculture, forestry and fisheries has decreased from 15.4% to 13.5% in the total occupational structure of the population in the region.

Therefore, self-employment in the rural green tourism can be a solution for this problem. The agricultural sector is also unattractive enough for employees due to salary that is lower than in other sectors. Thus, the average salary in the agricultural sector as of 2017 is 5415 UAH that is more than 1.7 times less than the salary in the higher paid sectors of financial activity.

Agriculture holds a leading place in the regional economy. Over recent years, there has been an increase in the production of gross farm output. In 2016 the agricultural production index compared to 2015 amounted to 115.7%, including agricultural enterprises, that is 126.0%, and food-producing population, that is 108.2%. At year-end 2016, the region moved into third place among other regions of the country in the gross farm output rate.

A characteristic feature of the agricultural production of the region is high land availability.

It is found that the majority of the rural population is not employed with agricultural enterprises, but it is engaged in the farm. This trend is associated with an uneven distribution of agricultural complexes and with a different population density in the region.

An important concept for the development of a rural tourism is the availability of the proper residential accommodation in the rural areas, which is increasing due to the rapid pace of urbanization in the region.

Over the past years a trend in increasing of the volume of a residential construction has appeared. Individual residential developers and property sales as a result of bulk urbanization provide the growth in residential construction in the region.

It was found that the rural tourism can become a promising area of entrepreneurial activity in the countryside of the region. Compared to mass tourism, the rural tourism does not prove a harmful effect on the environment, and at the same time it makes a significant contribution to the regional development. This allows using the existing residential property and does not require significant investment costs. On the sidelines of the development of basic rural tourism services, that is, providing accommodation and meals on the basis of farm stays and other services (baking bread, fishing, dinner at the stake, participating in the agricultural labor and celebrations), the rural infrastructure will be able to develop the following related means, such as distribution network establishments, health care institutions, banking services, and others.